

# **A magyar gazdaságpolitikai helyzet elemzése és értékelése**

**2007. IV. negyedév**

**Készítette: Kéri László és Petschnig Mária Zita**

**Budapest, 2008. január**

## Tartalom

<b>I. Bevezető megjegyzések.....</b>	<b>4</b>
<b>II. Gazdasági folyamatok és a gazdaságpolitika fő területei.....</b>	<b>5</b>
1. A fő makrogazdasági folyamatok jellemzői.....	5
1.1. <i>Növekedés</i> .....	7
1.2. <i>Egyensúlyalakulás</i> .....	7
1.1.1. <i>Államháztartás</i> .....	
1.1.2. <i>Külső egyensúlyi mutatók</i> .....	9
1.2. <i>Infláció</i> .....	11
2. A gazdaságpolitika kitüntetett területei.....	11
2.1. <i>Költségvetési politika</i> .....	11
2.2. <i>Monetáris politika</i> .....	14
2.3. <i>Jövedelempolitika</i> .....	16
<b>III. Kormány és kormányzás. Felszíni és mögöttes folyamatok....</b>	<b>17</b>
1. Egy rövid visszatekintés.....	17
2. Kormányzás a felszínen. A politikai látványkonyha kínálatából.....	18
3. A látványkonyha hátsó traktusában.....	22
4. Néhány hipotézis.....	30
<b>IV. Egyéb politikai feltételek és körülmények alakulása.....</b>	<b>34</b>
1. A népszavazási saga újabb fejezetei.....	34
2. Megszületett a Fidesz programja.....	36
3. Schengen.....	37
4. Év végi mérlegek.....	38
5. Harmadik erőre várva.....	39



## I. Bevezető megjegyzések

A 2007. év utolsó ciklusának elemzéséhez feltétlenül kívánkozik egy rövid magyarázat. Mint azt már a rendszerváltás csaknem két évtizedes történetében megszokhattuk, az utolsó két-három hónap, ezen belül is a karácsonyt megelőző öt-hat hét minden alkalommal rendkívül sűrű a belpolitikában. Köszönhető ez mindenekelőtt annak, hogy a költségvetési viták közepette általában elemi erővel kerülnek elő az alapvetőnek tartható gazdaságpolitikai megfontolások, mind a kormányzati, mind az ellenzéki oldalról, mind pedig szakmai körökből. Mutatis mutandis, ugyanez mondható el az ilyenkor tobzódó adótörvényjavaslatokról is.

Ráadásul az év végéhez közeledve megszorodnak azon médiaszereplések, amelyek keretei között az adott év értékelésével kísérleztnek, s ez az összegző periódus már önmagában is a kitüntetett közéleti versengés színtere: az egyes erőcsoportok minden elképzelhető erőfeszítést meg szoktak tenni annak érdekében, hogy a közvélemény soraiban a maguk értelmezése váljon uralkodóvá. Ily' módon az évvégi összegzők eleve szerves részei az évet lezáró politikai folyamatoknak, nem alaptalanul számítván arra, hogy az évet lezáró kettős ünnepség-sorozat minden egyéb alkalomhoz képest páratlanabb lehetőség a közvélemény mélyebb figyelmének megragadására.

Ezeket a megfontolásokat a magunk összegzőjében mi is törekedtünk szem előtt tartani, ezért a negyedik negyedévi krónika/cikluselemzés annyiban másabb, bővebb a korábbiakhoz képest, amennyiben igyekeztünk figyelembe venni az időközben folyamatosan megszületett évvégi, átfogóbb vélekedéseket s azok médiavisszhangját is.

Meglehet, később talán máshová kerülnek a hangsúlyok, de az adott időszaknak ilyenkor nagyon is szerves részét, fontos alakító tényezőjét jelentik az önreflexiós kísérletek is. Egyébiránt megtartottuk a korábban szokásos tematikai rendet: előbb a gazdasági folyamatokról emlékezünk meg, s a kormányzati áttekintésen át, fokozatosan haladunk a szélesebben értelmezett politikai /közéleti szféra felé.

## II. Gazdasági folyamatok és a gazdaságpolitika fő területeinek jellemző történései

### 1. A fő makrogazdasági folyamatok jellemzői

Értelemszerűen csak azokról a folyamatokról tudunk számot adni, amelyekre nézve a KSH illetve az MNB adatközlése megjelent. Ez az esetek többségében a III. negyedévi folyamatok elemzését, illetve azok illesztését teszi lehetővé a korábban ismertté vált tendenciákhoz.

#### 1.1. Növekedés

A decemberben megjelent adatok szerint tovább mérséklődött a *bruttó hazai termék dinamikája*. Az első negyedévi 2,7, a második negyedévi 1,2 százalékos növekedés után a harmadik negyedévben 1 százalék alá került az ütem, amit az elemzők inkább stagnálásnak, mintsem növekedésnek tartanak. Az első háromnegyedévben így a GDP mindössze 1,6 százalékkal nőtt, szemben az egy évvel korábbi 4 százalékkal. Ilyen alacsony dinamikára utoljára a Bokros-években volt példa. Egy százalék alá süllyedő ütemre senki nem számított, a Reuters által megkérdezett elemzői kör augusztus után 1,6-1,7 százalékra várta a harmadik negyedévi ütemet.

Az év egészében várható növekedés – a IV. negyedévben, a bázishatásoknak köszönhetően javuló ütem ellenére - nem fogja elérni a 2 százalékot, amivel az unió feltörekvő országai körében az utolsó helyet foglaljuk el. Az MNB novemberi prognózisában augusztusi 2 százalékos várakozásával szemben már csak 1,6 százalékra tette a 2007. évi GDP többletet. A kormány is lefelé, 1,7 százalékra módosította, korábbi 2,2 százalékos prognózisát. A Reuters-körbeliek decemberi konszenzusa az év egészére 1,6 százalékot jelzett.

*Ágazatilag nézve* három terület mutatott recessziót az év első háromnegyedévében:

- a mezőgazdasági termelés - a kedvezőtlen időjárásra visszavezethetően - 10 százalékkal csökkent, ami a 2005. és 2006. évi visszaesés után azt jelentette, hogy reálértékben az ágazat teljesítménye a 2004. évi 83 százalékát érte csupán el;

- az építőipar 7 százalékkal esett az előző évi stagnálás után, jórészt az állami megrendelések kiesése miatt;
- a közigazgatás, oktatás, egészségügyi és szociális ellátás terén a GDP termelés 2 százalékkal kisebb volt az előző évinél, két okból kifolyólag: csökkent ebben a körben az állami alkalmazotti létszám, és emellett a szolgáltatások - főként az egészségügyiiek - igénybevétele.

A legnagyobb teljesítménynövekményt az ipar, ezen belül is a feldolgozóipar mutatta (7,7 %), a szolgáltatásokon belül pedig a logisztikai területek (3,8%) valamint a bankszféra (3 %).

Ha *keresleti oldalról* vizsgáljuk meg a növekedés összetevőit, akkor kiderül, hogy a növekedés visszaesését – a mezőgazdasági vis majoron túl – az a gazdaságpolitikai fordulat váltotta ki, amely az állami kereslet jelentős visszahúzását eredményezte.

- A háztartások fogyasztása 2,4 százalékkal esett – ami a kb.6 százalékos reálkereset-zuhanás mellett arra utal, hogy a háztartások fogyasztásuk kisimitására törekedtek -, ezen belül azonban a vásárolt fogyasztás csak 0,4 százalékkal mérséklődött, gyakorlatilag stagnált. Ami a fogyasztást tehát nagyobb részben visszavetette, az a főként államilag finanszírozott természetbeni társadalmi juttatás (10 %-os) zuhanása. A végső fogyasztás másik tételénél, a közösségi fogyasztás 6 százalékos esésénél is az állami pénzek megszorító hatását érhettük tetten.
- A bruttó állóeszköz-felhalmozás 2007. I-III. negyedévben a GDP statisztika szerint 0,3 százalékkal emelkedett, a beruházási statisztika alapján viszont ugyanezen idő alatt 0,8 százalékkal kevesebb volt a cégek fejlesztése, mint 2006. első háromnegyedévében. Csupán az éven belül folyamatosan csökkenő dinamika egyezik meg a két statisztikában. Mivel részleteiben csak a beruházások adatait tudjuk áttekinteni, a továbbiakban erre hagyatkozunk. Mindenekelőtt azt kell megjegyeznünk, hogy régióinkban a beruházási ütemek tekintetében a növekedésinél is nagyobb különbségek mutatkoznak – a hátrányunkra. Az EU 27 tagállamában az állóeszköz-fejlesztések 6,1

százalékkal emelkedtek, Németországban is 6,3 %-kal. Szlovákiában 7,8 százalékkal, de Lengyelországban és a balti államokban 15-22 százalékos volt ugyanezen idő alatt a beruházási dinamika. Ez a különbség sajnos további felzárkózási lemaradást vetít előre közvetlen versenytársainkhoz képest.

A beruházások alakulásán is az állami elvonókúra jegyeit fedezhetjük fel. A legnagyobb visszaesést az állami finanszírozású területek mutatták (közigazgatás, védelem, társadalombiztosítás, oktatás, egészségügy, szociális ellátás), továbbá az autópálya-építések leállása, visszafogása következtében a szállítási ágazat, illetve ehhez igazodva az építőipar. Ugyanakkor a feldolgozóiparban végre megindultak a fejlesztések, elsősorban a multinacionális cégek körében. Az ágazat 30 százalékos beruházási többletében azonban szerepet játszott a megelőző évek csökkenése által előállt alacsony bázis is.

A beruházások műszaki összetétele alapján is arra következtethetünk, hogy főként az építőiparral szembeni állami megrendelések kiesése okozta az építési jellegűek 8,5 százalékos zuhanását, miközben a gépberuházások 11,2 százalékkal nőttek. Ez utóbbi nyilván összefüggésben van a feldolgozóipari fejlesztések felfutásával.

- A 2007. évi magyar gazdasági növekedés kizárólag a *nettó exportnak* volt köszönhető. Az év első háromnegyedében a teljes áru- és szolgáltatásexport üteme 2 százalékponttal meghaladta az importét. Az export és import dinamikája közti különbség kisebb volt, mint 2006-ban, és az esztendő folyamán folyamatosan zsugorodott. A negyedik negyedévben várható adatok alapján a nettó export húzóereje az év utolsó hónapjaiban tovább mérséklődik.

Keresleti oldalról tehát csak a kedvező külső konjunktúra segítette a magyar gazdaságot, enélkül a gazdaság egészében recesszióval kellett volna szembenéznünk.

## 1.2. Egyensúlyalakulás

### 1.1.1. Államháztartás

Az államháztartás pénzforgalmi szemléletű, önkormányzatok nélküli helyzetének alakulását lehet év közben a PM adatközlése alapján nyomon követni. Eszerint 2007-ben – emberemlékezet óta először – az államháztartás tényleges hiánya kisebb lett az előirányozottnál. A deficit 376,6 milliárd forinttal alacsonyabb értéket jelzett az eredetileg tervezettnél. (Megjegyezzük, hogy a PM év közben folyamatosan csökkentette éves előirányzatainak nagyságát, vagyis a túlságosan is konzervatív tervezés számukra is ismert volt.)

A bevételek 588,1 milliárd forinttal haladták meg a tervezettet, aminek zömét a központi költségvetésben realizálták (432,5 md), alapvetően a nagyobb áfa, jövedéki és személyi jövedelemadó-bevételeknek köszönhetően. A tb-alapokban 123,8 milliárdos többlet keletkezett, ami nagyobb részt a kifehéredésnek volt betudható.

Az egyenleg javulásában a kiadások csökkenése is szerepet játszott. 105 milliárd forinttal kevesebbet kellett kamatszolgáltatásra költeni, és még 2006 végén mentesítették a 2007. évi kiadásokat - a 2006. évi költségvetésbe áttéve -, az autópálya-adósság 87,9 milliárd forintos törlesztése alól. Ezen kívül még három nagy területen volt megtakarítás, de ezt a PM nem részletezte (az egyik minden bizonnyal a gyógyszerkassza).

A kiadások is emelkedtek – a megtakarítások ellenére – 211,5 milliárd forinttal. Ebből 75 md forintot tett a nyugdíj-kiegészítés, 70 milliárdot a közalkalmazotti többlet-béremelés és kb. 60 milliárdot a MÁV adósság-csökkentése.

Az év egészében képződött 1291,4 milliárd forintos hiány 47 százalékkal kisebb volt a 2006. évinél, ami rendkívül nagy teljesítmény.

Előzetes információk alapján az önkormányzatok költségvetési egyenlege is kedvezőbben alakult a vártnál. Így becslések szerint – az első háromnegyedévi adatokra alapozva – az államháztartás uniós norma szerinti deficitje a GDP 5,5-5,7 százaléka körül várható. (Pontos adatot majd a nyári zárszámadás után kaphatunk.) Megjegyzendő, hogy a



konvergenciaprogram szerinti terv 6,8 % volt, ezt év közben a PM 6,4 %-ra szállította le, majd a novemberi brüsszeli jelentésben már csak 6,2 %-ot szerepeltetett. A 6 százalékos alacsonyuló deficit jelentőségének megítélésénél figyelemmel kell lennünk arra, hogy ez még mindig a legmagasabb az unióban, másrészt viszont mindenképpen elismerést érdemlő teljesítmény. Különösen, ha a kiigazítás előtti, 2006-ra prognosztizált 11,6 %-os hiánymutatóhoz viszonyítunk. Ehhez mérten a javulás másfél év alatt több mint ötven százalékos, amire a stabilizációk nemzetközi gyakorlatában is igen kevés példa van.

Az államháztartás helyzetének értékeléséhez hozzátartozik annak megjegyzése is, hogy a vártnál is sikeresebb gyors korrekcióért egyrészt a vártnál magasabb árat fizettünk (növekedési veszteségben és többletinflációban), másrészt e rövid távon elért egyensúlyjavulást hosszabb távon fenntarthatóságának bizonytalansága övezi, tekintettel arra, hogy a gyors stabilizáció eredményét stabilizálni képes államháztartási reformok 2007 végére megkezdni látszanak.

A pénzügyminiszter a vártnál kedvezőbb államháztartási adatok bejelentésénél nem győzte hangsúlyozni, hogy mindez nem jelenti azt, mintha megnőtt volna a gazdaságpolitika mozgástere, amivel arra kívánt utalni, hogy nincs helye a többletköveteléseknek, a fiskális megszorítások feloldásának.

Mivel a 2008. évi költségvetési előirányzatok a 2007. évi előirányzatokra épültek rá, amivel szemben a tényleges teljesítésben jelentős, a GDP több mint 2 százalékát kitevő bevételi többlet adódott – minden más változatlan feltételezve – a 2008. évi bevételi tervekben is számottevő tartalék rejlik. S ha a növekedési mutatók 2008-ban a várakozások szerint, de legalábbis azoknál nem sokkal rosszabban alakulnak, akkor garantálva van – megszorítások híján is – a 2009. évi deficitcél elérhetősége.

### **1.1.2. Külső egyensúlyi mutatók**

A **külkereskedelmi mérleg** hiánya a novemberi előzetes adatok szerint 285,9 millió eurót tett ki, majdnem 2000 millióval kevesebbet az előző évinél. A mérleg egymás után immár a harmadik hónapja mutatott aktívumot, amire utoljára a nagy kiárusítások évében, 1992-ben volt példa. Az egyenlegjavulás az előző évinél erősebb forint/árfolyam mellett jött létre. Az export az első 11 hónapban 16,5 százalékkal, az import 12,3 százalékkal nőtt – euróban

számolva. A külkereskedelem dinamikája mindkét relációban mérséklődött az év utolsó hónapjaiban.

A *folyó fizetési mérleg hiánya* is javult 2007. I-III. negyedévében; több mint 500 millió euróval volt kisebb az előző év azonos időszakában mérténél. A hiány mérséklődése alapvetően a kedvezőbb reálfolyamatoknak volt köszönhető. Az áruforgalmi egyenleg 873 millió eurós aktívummal zárt – szemben az egy évvel korábban mért 934 milliós passzívummal. De a szolgáltatások pozitív egyenlege is nőtt, noha az idegenforgalom aktívum-termelése visszaesett a kiadások bevételekét meghaladó növekedése következtében. A jövedelemegyenleg azonban romlott, részben a nagyobb kamatfizetés, részben a nagyobb profitkivitel következtében.

A külső egyensúly változását az előbbi mutatónál pontosabban mutatja a *külső finanszírozási igény (képesség)*. Eszerint a magyar gazdaság mérséklődő növekedése visszafogta az ország külső finanszírozási igényét is, amely az első háromnegyedévben az előző évinek mindössze a 79 százalékát tette ki. Ebben a folyó mérlegben mutatkozó javuláson túl szerepe volt a több mint 300 millió euróval megemelkedett uniós forrásbeáramlásnak is.

Az egyensúlyi mutatók javulásával szemben számottevően romlott a külső finanszírozás szerkezete. Részben, mert magasabb lett a hazai tőkeexport, részben, mert az újra befektetett jövedelmeken túl, minden tőkeáramlási forma kedvezőtlenebb képet mutatott: csökkent a Magyarországon befektetett részvénytőke, kevesebb tulajdonosi hitelt vettek fel a külföldi cégek, és jelentősen megugrott – főként az utolsó negyedévben – a portfóliótőke kiáramlása. Összességében az adósság növekedésével nem járó tőkebeáramlás egyetlen eurócent erejéig sem nyújtott fedezetet külső finanszírozási igényünkre.

A harmadik negyedévben kiáramlott 2357 millió eurós portfóliótőkéhez szeptember után még további 3100 milliós kivitel kapcsolódott november végéig, az MNB közlése szerint. A 6,5 milliárd euró közelébe emelkedő nettó tőkeexport nemhogy a magyar gazdaság normál menetéhez képest szokatlanul nagy, de ahhoz a reális várakozáshoz viszonyítva még inkább, hogy a fiskális megszorítások után, és az alig mérséklődő kamatfelárral is megtámogatva, a tőkebeáramlásnak fokozódnia kellett volna. A jegybank elemzői szerint a szokatlanul nagy tőkekivitel zömében az amerikai ingatlanpiaci válság következményének

volt betudható. A forint ennek nyomán jószérével csak annak köszönhetően nem gyengült érdemben, hogy továbbra is élénk volt a hazai devizaalapú hitelkereslet. A számok mindenesetre arra figyelmeztetnek, hogy a finanszírozási, pénzügyi válság veszélyeztetettségével szemben a költségvetés megkezdett és eredményesnek tűnő konszolidációja ellenére sincs biztos védettségünk.

### **1.3. Infláció**

A fogyasztói infláció 2007-ben a gazdaságstabilizáció áldozata lett, amennyiben annak két éve tartó, lefelé irányuló trendje megtört, és az árszintemelkedés üteme több mint kétszerese az előző esztendeinek.

Az infláció felturbósításában elsősorban a gazdasági pálya korrekciójára bevetett eszközök játszottak szerepet, így a fogyasztás nagyobb adóterhelése és a fogyasztói támogatások jelentős leépítése. Az infláció márciusban érte el a csúcspontját, 9 százalékot, ezt követően hónapról hónapra lefelé araszolt. Amint az várható volt, szeptemberben nagyobb hűlés következett be a bázishatásnak köszönhetően. Ám a drágulás mérséklődése jóval elmaradt a várttól, és a következő hónapokban az index ismét emelkedő tendenciát vett. A legutóbbi fordulat az időközben magasra szökött olajáraknak, és az erőteljes élelmiszerár-drágulásnak volt a következménye. Lényegében e két tényező eredményezte, hogy az éves infláció lényegesen magasabban teljesült a vártnál, 8 százalékra emelkedett. (A költségvetési előterjesztésben a kabinet az eredeti konvergencia programban szereplőnek megfelelő 6,2 %-ot irányzott elő.)

A teljes inflációéval megegyező tendenciát jelzett a maginfláció és a nyugdíjas infláció éven belüli alakulása is. Az utóbbi kb. 3 százalékponttal magasabb lett az általános infláció mutatójánál, tekintettel arra, hogy abban nagyobb súllyal szerepelnek a legnagyobb árnövekedést jelző áru- és szolgáltatáscsoportok (élelmiszerek, háztartási energia). Az előző évinél erősebb forintárfolyam a ruházati és a tartós fogyasztási cikkek deflációjában, illetve stagnáláshoz közeli árszintemelkedésében jutott kifejezésre.

A vártnál magasabb éven belüli infláció (amit a decemberi árindex fejez ki, 7,4 %) keresztülhúzta azt a konvergencia programbeli várakozást, hogy a fogyasztói árak 2008-ban

már csak 3,3 százalékkal emelkednek. A kormány és a jegybank is felfelé korrigálta 2008-ra vonatkozó prognózisát (5 illetve 4,8 %-ra).

## **2. A gazdaságpolitika kitüntetett történései**

### **2.1. Költségvetési politika**

2007. decemberében sikerült elfogadtatni a 2008-ra szóló költségvetési törvényt. A tervezett deficit az eredeti konvergenciaprogramban foglalnál kisebb, a GDP arányában 4 %-ot tesz ki. Ennek teljesíthetőségét ma egyetlen elemző sem vonja kétségbe. Különösen nem a vártnál kedvezőbb 2007. évi adatok tükrében. A 2008. évi költségvetési deficitet önmagukban is javítják azok az egyszeri tételek, amelyek kiesnek a 2007. évi előirányzatokból, ezek összességében a GDP 1,5 százalékát teszik ki (MÁV konszolidáció, Grippen szerződés, autópálya-finanszírozás).

A 2008. évi költségvetési törvénnyel egyidejűleg eltörölték azt a korábbi kötelezettségvállalást, hogy az államháztartás elsődleges egyenlege 2008-tól már nem lehet deficit. Történt ez arra való hivatkozással, hogy a közpénzügyi törvény átfogóan fogja rendezni a költségvetési tervezetek közgazdasági helyénvalóságát. E deficitkorlát kiiktatása nagyobb mozgásteret ad a választásokra készülő kabinetnek, amit az újonnan megadott konvergenciaprogramban már érvényesítettek is.

Miközben egyfelől lazítottak a költségvetés összeállításának feltételein, a közpénzügyi törvényt ugyan benyújtotta a kormány a parlamentnek, ám annak tárgyalására nem kerítettek sort. Benyújtását követően a Fidesz-MPSZ bejelentette, hogy azt nem fogja elfogadni, mert más koncepciót tartana helyesnek. Nem ért egyet a több mint száz főből álló apparátus felállításával, a rendelkezésükre bocsátandó 1,2 milliárd forinttal, amiből a költségvetési hivatalt elindítanák, és azzal sem, hogy csak véleményezési joga lenne az intézménynek. Ehelyett kislétszámú, vétójoggal felruházott csapatot szeretne látni. Történt ez azok után, hogy hónapokon keresztül folyt az ötpárti egyeztetés a közpénzügyi törvény ügyében, és annak benyújtásakor a pénzügyminiszter mint konszenzuális előterjesztést mutatta be.

Valószínűsíthető mindezek alapján, hogy a 2009-2010. évi költségvetések választási jellegét intézményi keretek nem fogják megakadályozni.

2007. december 17-én másfél éves előkészítés, egyeztetés után a kormány keresztül tudta vinni a parlamentben az egészségbiztosítás új rendszeréről szóló törvényt. Az előterjesztés azonban olyan „fércműnek” bizonyult (ami ráadásul egyik koalíciós partner igényeit sem elégítette ki), hogy a köztársasági elnök aláírás helyett visszaküldte azt a parlamentnek. Ez részéről finom vétónak, figyelmeztetésnek bizonyult.

A pénzügyminisztérium előterjesztése alapján 2007. novemberében a kormány benyújtotta Brüsszelnek Magyarország aktualizált konvergenciaprogramját, miután azt az Országos Érdekegyeztető Tanács Gazdasági Bizottságában megvitatták. Az Európai Unió jogszabályi követelményeknek megfelelően készült előterjesztés figyelembe vette az új információk alapján összeállított makrogazdasági előrejelzést. A 2006. decemberi konvergenciaprogramban foglaltakhoz képest a főbb mutatók változásait a következő táblázatban foglaltuk össze.

**A 2006. és 2007. decemberi konvergenciaprogram különbségei**

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
<b><i>GDP növekedése</i></b>						
2006. dec.	4,0	2,2	2,6	4,2	4,3	-
2007. dec.	3,9	1,7	2,8	4,0	4,1	4,2
Különbözet	-0,1	-0,5	0,2	-0,2	-0,2	-
<b><i>Államháztartás hiánya a GDP százalékában</i></b>						
2006. dec.	10,1	6,8	4,3	3,2	2,7	-
2007. dec.	9,2	6,2	4,0	3,2	2,7	2,2
Különbözet	-0,9	-0,6	-0,3	0	0	-
<b><i>Bruttó államadósság a GDP százalékában</i></b>						
2006. dec.	67,5	70,1	71,3	69,3	67,5	-
2007. dec.	65,6	65,4	65,8	64,4	63,3	61,8
Különbözet	-1,9	-4,7	-5,5	-4,9	-4,2	-
<b><i>Harmonizált fogyasztói infláció</i></b>						
2006. dec.	3,9	6,2	3,3	3,0	2,8	-
2007. dec.	3,9	7,9	4,8	3,0	2,9	2,8
Különbözet	0	1,7	1,5	0	0,1	-

Forrás: MEH

A táblázatból látható, hogy alacsonyabb növekedési, viszont magasabb inflációs pályára lát kilátást a kabinet. Ugyanakkor nem adják fel a dezinflációs trendet, amely a prognosztizált időszak végére ellaposodik, és ezt reálisnak is tarthatjuk. Az államháztartás deficitjének mérséklésében azonban nem vállaltak föl többletteljesítést. Ám a csökkenő pálya mérséklődő kamategyenleg és végig deficitese elsődleges egyenleg mellett alakulna ki, ami fordulat a korábbi kötelezettségvállaláshoz képest (mint említettük, lazítást jelent). A korábbiaknál alacsonyabb államadóssági mutatókban feltételezhetően a kisebb deficiten túl szerepe van a korábbiaknál erősebb forintárfolyam feltételezésének (2006 decemberében 2007-től 272,5 forintos euró árfolyammal számoltak, a 2007. évi programban azonban csak 251 forintossal, aminek a devizaadósság forintra való átszámításánál van jelentősége.)

## 2.2. Monetáris politika

A fiskális szigor erősödése normál körülmények között monetáris lazítással párosul, különben túlhűtik a gazdaságot. Nálunk azonban – ebből is láthatóan – nincsenek normális körülmények, mert a jegybank nem tudta/merte a szükséges és lehetséges mértékben alkalmazni a kamatvágás politikáját. Noha többször is hangsúlyozta, hogy monetáris politikájában nem követ árfolyamcél, és keresztléne a kiigazítás kiváltotta inflációs turbulencián, mégsem ekként viselkedett. Az Új egyensúly néven meghirdetett Gyurcsány-csomag kedvezőtlen külföldi fogadtatása (mert kidolgozatlanak és reformszegénynek bizonyult) felerősítette a tőkekivonást. 2006 nyarán emiatt olyan forintgyengülés következett be, amit a jegybank jónak látott kamatemeléssel megfékezni. Az ekkor 8 százalékra emelt jegybanki kamatláb a későbbiekben a piaci várakozásoknál lassabban és kevésbé csökkent.

Az infláció márciusi tetőzését követően már áprilisban megindulhatott volna a kamatvágás, ám ez elmaradt, amit a meglepően magas bértárlásból adódó inflációs veszéllyel indokolt a Monetáris Tanács közleménye. Az átlagbérek emelkedésének egy része azonban virtuális volt, a kifizérési kényszerből adódott, amit nem sokkal később az MNB apparátusa ki is mutatott. Ezért megkésve, csak júniusban vágott először a jegybank, ami júliusban már nem folytatódott; az amerikai ingatlanpiaci buborék kipukkadása miatti árfolyamgyengülés tartotta meg a kamatlábat. A szeptemberi ismételt kismértékű (25 bázispontos) csökkentés után a kamatvágás lefagyott, ekkor az élelmiszer és olajárlás miatti nagyobb infláció lett hivatkozási alappá. Az MNB úgy tesz, mintha a szigorú kamatpolitikával le tudná törni a merev keresletű élelmiszer- és energia-árlás kiváltotta inflációt.

Miután 2008-ra a túlságosan is szigorú monetáris politika ellenére sem látszott teljesíthetőnek az infláció 3 százalék közelébe való lecsökkentése, az MNB egy évvel későbbre tolt a cél teljesülését. Ám minthogy a ma rendelkezésre álló információk alapján ennek elérése több felfelé mutató kockázatot hord magában, középtávon arra lehet számítani, hogy a kamatpolitika kevésbé fog a növekedésnek támaszt adni a befektetések ösztönzésén keresztül. A 2007. végén rögzített 7,5 jegybanki kamatláb messze fölötté teljesült az elemzői várakozásoknak, amelyek egy év alatt legalább egy százalékpontos csökkentésre számítottak. A rideg monetáris politikában a lélektani tényezőn túl (bizonyítani, hogy az új jegybankelnök

és az új összetételű Monetáris Tanács nem kormánypárti, és ezért túlkompenzál) feltételezhetően annak is szerepe van, hogy a magas kamatfelár ellenére is tart a jegybank a külföldi tőke menekülésétől – ami azért nem teljesen alaptalan, mint azt a tőkekiáramlás 2007. második félévi adatai jelezték.

### **2.3. Jövedelempolitika**

A kormány a költségvetési előterjesztésben 4,5 százalékos bruttó keresetnövekedésre tett javaslatot, ami nettóban 5,2 százalékos emelkedést jelentene – tekintettel az adójóváírások összevonásából adódó elvonás-mérséklődésre, ezt főként az átlagkeresetből élők élvezhetnék. E javaslat szerint – figyelemmel a betérjesztésekor 2008-ra várt 4,5 százalékos inflációra – a reálkeresetek 2008-ban 0,7 százalékkal emelkedtek volna, ami jelentős fordulat a 2007. évi csökkenéshez képest.

A bértárgyalások azonban lassan és igen távoli értékekről indulva kezdődtek meg 2007 őszén az OÉT-ben. A munkaadói oldal ugyanis arra várt, hogy kialakuljanak a 2008. évi adózási feltételek, mindenekelőtt, hogy pont kerüljön az általuk megvívott kisadók összevonására. A munkaadói oldal elfogadta a kormány előterjesztését, a munkavállalók azonban arra az álláspontra helyezkedtek, hogy 2008-ban nagyobb részt kompenzálni kell a 2007-ben elszenvedett reálkereset-esést. A tárgyalásokat ezért 10-12 százalék közötti bruttó béremelési javaslattal kezdték.

Az októberben kezdődött béralku december végén végül a kompromisszummal zárult, hogy a versenyszférában 5-7,75 százalékos lesz a bruttó kereset emelése a következő évben. A megállapodás létrejöttének időpontja előrehaladás volt a 2007. évi szerződéskötéshez képest, amelyre csak a tárgy év elején került sor. A tárgyalások folyamán – szokatlanul – az MNB is megszólalt, javaslatot téve 6 százalékos emelésre, miután inflációs prognózisát 5 százalékra korrigálta.

A közalkalmazottak két évre szóló eredeti konvergenciaprogram-béli vállalását, amely a létszámcsökkenések utáni bértömeg befagyasztását jelentette, a kormány ezúttal is feloldotta. Visszavonta azt az ígéretét, hogy a konvergenciaprogram teljesülése esetén 2008 januárban két heti plusz keresetet kifizet jutalomként a közszférában. Ehelyett itt öt százalékos béremelésre tett javaslatot, így 0,6 százalékkal több bért kapnak a közszolgák



ahhoz képest, mint amihez a kétheti plusz kifizetéssel, ám béremelés nélkül hozzájutottak volna.

A munkavállalói oldal szerette volna elérni, a 2006-ban kötött, három évre szóló bérmegállapodás felülvizsgálatát a minimálbérek és a garantált minimumok növeléséről, ám ettől a kormány és a szakszervezetek is elzárkóztak.

### **III. Kormány és kormányzás. Felszíni és mögöttes folyamatok**

#### **1. Egy rövid visszatekintés**

Korábbi összegzőinkben úgy véltük, hogy a 2007-es esztendő végéig mindenképpen ki fog derülni a Gyurcsány-kormány lényegi természete. A választások utáni félévet uraló kaotikus viszonyokra hivatkozva valóban nem lehetett számonkérni a kabinetten az általuk előzetesen meghirdetett reformok elindítását, ám ebben az évben már maga a kormányfő is úgy gondolta, hogy a legfontosabb területeken a reformok kibontakozása lesz a legjellemzőbb mozzanat.

Az év utolsó hónapjai elvileg is lehetővé tették eme változások figyelemmel követését, ha másért nem, akkor a költségvetési vita heteit övező szélesebb visszhang okán. A költségvetést eben az értelemben úgy is felfoghatjuk, mint a különböző kormányzati/politikai prioritások transzparenssé válásának folyamatát. Nem véletlenül lódul meg az utolsó parlamenti hetek idején valamennyi párt frakciójának osztogató-támogató fantáziája. Ráadásul ugyanezekhez kapcsolódnak az adótörvények, illetve ezek módosításai is, s így többszörös lehetőség adódik a gazdaság- és társadalompolitikai elképzelések összemérésére.

Az év utolsó heteiben egyébként is a lehető legszélesebb média-nyilvánosság előtt zajlik a mérlegkészítés, s a napilapoktól a legkülönbözőbb közszolgálati jelleget hordozó műsorokig számtalan összegző elemzés, interjú igyekszik keresni a szokásosnál jóval általánosabb érvényű összefüggéseket. Mindezek jegyében mi sem csak az év legutolsó hónapjainak kormányzati eseményeit szedjük rendbe, hanem arra is keressük a választ, hogy meddig jutott GYF-kormány a maga által vállalt reformok bonyolításával?

#### **2. Kormányzás a felszínen. A politikai látványkonyha kínálatából**

Nem állíthatjuk, hogy GYF az év utolsó nyolc-tíz hetében került volna a nyilvános szereplés lehetőségeit. Láthatóan megkönnyebbülten fogadta az őszi, október végi repríz elmaradását, a forradalmi kísérletek látványos kudarcát, és – hosszabb kihagyás után – nagy médiavisszhanggal övezett országjárásba kezdett. Felkeresett kistelepüléseket és

iparvárosokat, kultúrházakat és családokat. Azt nem úszhatta meg, hogy az ellene kontesztálók balhékeltségére szakosodott csapatai ne hangoskodjanak mindenütt a nyomában. Ezért ennek az eleve kétes értékű akció-sorozatnak legalábbis felemás médiavisszhangja kerekedett. Egyfelől elkönnyvelhették az ország újbóli birtokbavételének mindennapos híradásait, ám másfelől nagy kérdés, hogy az átlagos nézőben másnapra mi maradt meg maradandóbb élményként, a kormányfői, kampányízű közvetlenkedés, avagy a kis létszámú csoportok eltökélt utálata...

(Amúgy a magunk személyes megjegyzése: nem volt túlzottan világos ennek az országjárásnak a valódi értelme; egy gyakorló miniszterelnöknek mi szüksége van arra, hogy döntési kötelezettségek nélküli, helyszíni bejárásokat folytasson? Sem kampánykényszer nem volt, sem pedig nélkülözhetetlen és különlegesen egyedi események nem indokolták a személyes jelenlétét egyik helyszínen sem, ami miatt komolyabb politikai hozadékot lehetett volna reményleni ezektől az eleve protokolláris találkozásoktól. Valami szereptévesztés volt megfigyelhető ebben az akcióban; egy államfőnek talán jól áll az ilyen körút, de egy kormányfő, a maga mindennapi döntési kényszereivel mit várhat egy ilyen körúton? És tőle mit várhatnak? Pénzt nem hoz, utat nem ad át, áldást nem oszthat, az emberek pedig nem kedvelik a statiszta-szerepeket, s kevés vigasz, hogy este benne leszünk a tévében...)

Sokkal értelmezhetőbb és indokoltabb kormányfői szereplések voltak a novemberi/decemberi koalíciós viták során történt jelentkezések. Nem függetlenül – a már említett – költségvetési és adóvitáktól, a nagy nyilvánosság előtt zajlott az egészségügyi biztosítási rendszer átalakításának végső fázisa. GYF-nek részben rendszeresen meggyűlt a baja a saját pártján belüli „szuverénekkal”, azokkal, akik fogékonnyá váltak mindama kritikákra, amelyek a szocialistákra a legkülönbözőbb csoportok felől zúdultak. Részben pedig nem egyszer kellett csillapítani a kisebbik koalíciós partner néha–néha zsarolásszámba menő követelődzéseit. Ezek szintén rendszeres jelentkezési lehetőségeket teremtettek, ám eme alkalmak arra is jók voltak, hogy pl. az egészségügyi változásokat GYF újból és újból elmagyarázza a legkülönbözőbb fórumokon. Demonstrálhatta továbbá a koalíciós feszültségek csillapításában, valamint a pártján belüli konfliktusok feloldásában megmutatható kvalitásait.

A koalíción belüli költségvetési vitáknak egyébként is volt valami műbalhé-jellege. Az SZDSZ végül fel tudott mutatni, kb. 22 md körüli olyan összeget, amit a központi igazgatási szervek költségvetéseiből faragtak le, ezáltal a várható hiányt is csökkenteni lehetett – a GDP egytized százalékával. Nem is annyira az összeg nagyságrendje lehetett a fontos, hanem a párt önképe, aminek újraformálására a pártelnöki funkcióra visszaszorított Kóka Jánosnak

legalább akkora szüksége lehetett, mint a bázisát végképp veszteni látszó SZDSZ-nek. (A szocialista a párton belüli viszonyok ennél jóval bonyolultabban alakultak, ennek bemutatására majd egy másik pont keretei között visszatérünk.)

November 27-én a parlamentben a két párt teljes egységben és egyetértésben szavazta meg a költségvetés főbb számait, s ebből már sejteni lehetet, hogy a végszavazáskor sem várható komolyabb fegyelmeztelenség. Nagyobb volt tehát a viták füstje ezúttal is, mint a lángja. A viták persze azért nem tűntek el, sőt újabb, a korábbinál is hevesebb szakasz kezdődött, kb. két hétre... A biztosítómodell körüli hangzavarból a magyar társadalom többsége nem sokat érthetett, legfeljebb annyit, hogy a látszat szintjén a liberálisok szeretnék a piaci verseny dominanciáját, a szocialisták meg valahogy megmenteni az állami egészségpénztár elsőbbségét, az ellenzék meg közben hergeli a társadalmat azzal, hogy az egészségügy kiárusítását jósolja. A konkrétumoktól elemelkedve, mindegyik politikai erő igyekezett a maga álláspontjába minél több, oda nem illő, ideologikus elemet belegyömöszölni, így a káosz csaknem teljessé vált.

A végső lökést a teljes zűrzavarhoz a váratlanul feltámadt szakszervezeti mozgolódás szolgáltatta, egyébként össze nem tartozó követelésekkel előlépve. Nem túl jó hírű csoportosulásokkal utcai nyomásgyakorlásra szövetkezve igyekeztek azt a látszatot kelteni, mintha küszöbön állna az országos sztrájk. A kormány ezúttal képes volt bemérni a nyomást gyakorlók tényleges társadalmi támogatottságát és nem bocsátkozott visszavonhatatlan következményekkel fenyegető alkukba.

Így érkeztünk el a „nagy naphoz”, 2007. december 17-éhez. A parlament környéki utcák, terek meglehetősen bizarr látványt nyújtottak, olyan politikai erők kerültek egymás mellé és egy platformra, ahol az egyetlen szervezőerőt a kormánnyal szembeni engesztelhetetlenség adta. Benn a Házban pedig megisméltődött a június végi jelenet: egy marathoni szavazási napon a koalíciós többség hihetetlenül sok kérdésben tudott többséget produkálni. Megszavazták az ominózus biztosítási modellt, ami előre láthatóan olyan laza szövetű szabályozást ígért, hogy tudni lehetett: ez ügyben nem ez lesz a végső szó. Megszavazták az ellenzéki kezdeményezésű népszavazási kérdések kitűzhetőségét. Megszavazták – az Unióban elsőként – a nemrégiben elfogadott EU-szerződés hazai elfogadását. A családi életviszonyok olyan újraszabályozását, amelynek tényleges következményeit a média is csak napokkal később vett észre...Megszavazták a költségvetést

és nem szavazták meg a köztársasági elnök ombudsman-jelöltjeit. /Azt már csak zárójelek között jegyezzük meg, hogy e néhány nap média-főszereplői azok a szakszervezeti vezetők voltak, akik meg voltak győződve arról, hogy állandó jelenlétükkel és végtelennek beígért sztrájk-fenyegetésükkel komolyabb társadalmi nyomást tudnak gyakorolni a parlamenti munkára e döntő pillanatokban. A döntési technológia meglehetősen gördülékeny működtetése láttán azonban olyan gyorsan fűjták le a végtelennek szánt akciót, hogy még a távoli szimpatizánsok sem védelmezheték utólag ezt a zavaros indíttatású akciót. /

Mondhatnánk, páratlanul mozgalmas nap lehet ez, de a helyzet ugyanaz volt, amit már a nyári fejlemények kapcsán egyszer részletesen is leírtunk.

A kormány hónapokig húzza-halasztja a dolgokat, a parlament hosszú időkre belevész a törvényhozási munkálatok nem túl lényeges részletkérdéseibe, aztán meg: rohammunkában elfogadnak egy-két napon belül számos olyan nagyhorderejű döntést, törvényt, amelynek igen fontos részleteiről nem sok fogalmuk lehet a nagy-nagy kapkodás közepette. Nem vitatható, politikailag mindez nagyon célszerűnek látszik, számos felesleges vita nyilvános és hosszadalmas mivoltától meg lehet kímélni ily módon – nemcsak a parlamentet, hanem - a közvéleményt is. Célszerű, egy-egy alkalommal talán még meg is magyarázható, de 2007-ben kétszer is imígyen zárult a parlamenti ülészak, a tavaszi június végén, az őszi meg ezen a napon, dec. 17-én. S az elemzőben mind alaposabb gyanú fogalmazódik meg az iránt: ez tán már maga modell... ez nem kisiklás, egyszeri időzavar, hanem – ez a kormány nagyjából ennek a receptnek a jegyében igyekszik kikapcsolni a parlamenti ellenőrzés kínos-keserves és zavaró folyamatait...

A Fidesz-vezette kormány ebben a kérdésben átlátszóbb és pofátlanabb volt: fél évvel a választások után úgy döntöttek, hogy a „hetente” azt jelenti: háromhetente... Ezt mindenki láthatta/érthette/értékelhette... Ez az újkori megoldás jóval komplikáltabb, mert – maguk a leginkább érintettek, a képviselők is csak fokozatosan jönnek rá megváltozott/megváltoztatott szerepkörük értelmére.

Végeredményben és összességét tekintve tehát – a kormányzás eredményes, működik és képes akarata végigvitelére. A legfontosabb döntések megszülettek, a részreformok továbbviteléhez szükséges törvények, határozatok legitimek, a nagyüzem működik, az előzetes jogalkotási tervekhez képesti lemaradások nem kirívóan jelentősek. A koalíciós

konfliktusok rendre megoldódnak, az országot kormányozzák, ebben az időszakban minisztercseré is csak egy volt, s ezt is jóelőre bejelentették az érintettek. Az egy évvel korábbi válsághangokhoz és -jegyekhez képest mindez akár a belpolitikai konszolidálódást is jelenthetné. Jelenti is. De nem mindegy, hogy minek, miféle viszonyok konszolidációját látjuk kibontakozni. A látható, a szemünk előtt zajló folyamatok mögött ugyanis jó néhány kérdőjelekkel megfogalmazható jelenséget is észlelhetünk. Ugyanezen időszakot annak jegyében is szemügyre vehetjük, ha a nem teljesen eldöntött, felemás módon megoldott, halasztott vagy szóba sem hozott /ám, korábban nagyon is fontosnak hirdetett/ ügyek felől készítjük el az utolsó két –három hónap kormányzati mérlegét.

### 3. A látványkonyha hátsó traktusában

Megpróbálunk bemutatni néhány olyan ügyet, amelyeknek az év utolsó hónapjaiban több-kevesebb folyamatossággal akadt valamiféle nyilvánossága, alakulásukról nem lehetett biztos képünk, a háttérükben zajló valós összefüggésekről pedig úgyszólván soha nem kaphattunk egyértelműen eligazító magyarázatokat. Mindegyikük eléggé összetett jellegű volt ahhoz, hogy pusztán a megszokott kormánypárti/ellenzéki dichotómia segítségével kimeríthető lett volna az értelmezésük. Sőt, néha éppen az volt meglepő, ahogyan a szokásos politikai frontvonalakon áthúzódtak ezek a konfliktusok. Intézésük, megoldásuk néha a kormányon múlt, néha nem, de valamennyiben számottevő szerepet játszhatott a végrehajtó hatalom. S éppen ezen összefüggések okán indokolt a kormányzati teljesítmény keretei között megemlítenünk valamennyijüket. (A következő oldalakon legfeljebb jelzésszerűen, a lényegét körülhatárolva tudjuk csak ezeket az egyedi ügyeket megjeleníteni, tudván, hogy valamennyi eset megérdemelné egy-egy alaposabb esettanulmányt is. Eljárásunk arra mindenképpen jó lehet, hogy a nyomukban megkockáztassunk néhány alapvető, a kormányzati munka egészét érintő következtetést.)

#### *Lex Mol – vagy mégsem?*

Az őszi politikai szezon közepén a parlament – ritka kivételként - nagy-nagy egyetértésben meghozta azt a jogszabályt, aminek következtében a legnagyobb értékű magyar vállalat (Hernádi Zsolt szavaival szólva: „Közép Európa legnagyobb értékű vállalata...”) kivásárlása fölöttébb nehezen teljesülő vágyálommá válik. Az ügy előzményei úgyszólván az egész 2007-es évet végigkísérték, mert az OMV több hullámban is látványos kommunikációs offenzívát indított céljai védelmében. (Bár a hozzáértők, meg a járatosabbak informálisan azt is emlegették, hogy nem is annyira az osztrák cégről van itt szó, hanem inkább a hosszabb távú orosz törekvésekről, és az orosz jelenlét kikerülhetetlenségéről.) A részleteket mellőzve, megszületett az a jogszabály, amely azonnal részben szakmai, részben pedig politikai viták tárgyává vált.

*(E kérdésekben jól eltájékoztató a szakmai részletekről:*

*- Losoncz Miklós: A lex MOL gazdasági kérdőjelei / ÉS, okt 31./*

*- Sárközy Tamás: Egy törvényről, ami nem lex MOL /NSZ? nov. 13.; a szélesebb politikai- környezeti ügyekben pedig a Kósa Lajos/Miklós László, szocialista-fideszes képviselői páros válasza Bokros Lajos röpiratára, NSZ. nov 27.)*

A kevéssé beavatott közvélemény nagyon sok mindent gondolhatott, mert annyi mindent hallhatott szóba hozni. Voltak, akik szerint ez a jogi védelem teljességgel érthető és elfogadható – szem előtt tartva az ország hosszabb távú energiapiaci érdekeit. Voltak, s nem is kevesen, akik szerint egy nagyon is szűk körű tulajdonosi csoport képes volt kiharcolni magának olyan garanciákat, amelyek nemigen egyeztethetőek össze a verseny, a piac, s az uniós szabályok szellemével. E sorok írója nincs abban a helyzetben, hogy összemérje a különböző igazságok valóságtartalmát, bár a nagyszámú vitacikkből annyit azért megértettem, hogy az említett két tartalom nem feltétlenül zárja ki egymást. Az viszont fölöttébb érdekes, hogy a szóban forgó csoport - a mostanság uralkodó, kötelezően egymás tagadására építő időkben – milyen gördülékenyen volt képes életre hívni a parlamenti egység elsöprő méreteit. Ezek szerint van olyan érdek, amely képes felülírni a hatodik éve kötelezően újratermelt kétpárti szembenállás erejét. Ez akár jó hír is lehetne, ha valóban tisztán láthatnánk, hogy miről is van/volt igazán szó...

*Egyéb energia-játszmák...*

Lehet, minden mindennel összefügg. Az év utolsó napjaiig mindenféle értelmezések kaptak szárnyra, hogy a különböző fogyasztói szintek hogyan, milyen áron kapják majd 2008-ban az áramot. (S úgy tűnik, ezek a viták még az új év első heteiben sem csillapultak...lásd: Népszabadság: 2008. jan.5. – Kiszámolódsi az árampiacon)

Egy hónappal karácsony előtt még arról értesülhettünk, hogy az MVM több ponton sem boldogul a hosszú távú megállapodások újratárgyalásával, a Budapesti Erőművel pl. még nov. 19-én is a Miniszterelnöki Hivatalban folytak a tárgyalások a pestiek leendő távhő-áraitól.

December elején, először a két ország történetében magyar-orosz kormányközi konzultációs ülést tartottak Budapesten, a két ország miniszterelnökeinek vezetésével. Nem



mondhatni, hogy a médiának sikerült volna túl sokat megtudni az ülésen történekről, abban azonban mindenki bizonyos volt, hogy a tárgyalásokon mindenekelőtt az aktuális, s a hosszabb távú energia-politikai alapkérdések jelenthették a legfontosabb témaköröket.

Nem véletlenül tettük egymás mellé ezeket a híreket, valamennyi az év utolsó heteinek termése; mindegyikből azt lehet leszűrni, hogy elemi fontosságú energia-ellátási, árképzési, szállítási, termelési s egyéb kérdésekben jócskán lehetnek nyitott kérdések. E kérdések/dilemmák nemzetközi háttérét már szóba sem merjük hozni... csupán csak annyit jegyeznénk meg, hogy eme hírek mindegyike, illetőleg az általuk felfedett, nyitva lévő kérdések abba az irányba mutatnak, hogy – kiáltóan híján lehetünk valamiféle alapvető energia-politikai koncepciónak. Az egyszerűen nem lehetséges, hogy az év legutolsó pillanataiban ennyi, de ennyi kérdés legyen nyitva mind az áramszolgáltatás, mind az olajárak/ellátás, mind pedig a gázellátás kapcsán. Illetve lehetséges akkor, ha elemi, koherens kormányzati energia-koncepció sincsen. Vagy, mert nem lehet...azért nem lehet, mert az energia-játszma nemzetközi állása olyannyira kusza és átláthatatlan., hogy egy ilyen mértékben kiszolgáltatott és kicsiny érdekérvényesítő képességű államnak esélye sincs arra, hogy energia-politikája legyen. Marad tehát a lavírozás lehetősége. S mindeközben a kormány gazdasági minisztert cserélt abban a tárcában, amelynek e kérdésekben elsőrendű koordináció, irányítási és jogalkotási feladatai vannak/lennének. Akárhogy is nézzük, elemezzük, találgatjuk mindezen háttér-kérdéseket, több mint feltűnő az e területeken megmutatkozó fejtelenség, változékonyság és bizonytalanság. De, lépünk eggyel tovább.

### *Külpolitikai talányok...*

A második GYF-kormány megalakulásakor némi meglepetést keltett az új külügyminiszter személye, aztán már nem emlegette ezt senki, mert olyannyira eljelentéktelenedett a fontossága. Egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy az új szerkezetben minden valamire való külügyi kérdésben a kormányfő és szűkebb környezete fog dönteni és eljárni. A külügyminiszter ugyan megkapta még 2006 nyarán azt a feladatot, hogy a szélesebb szakmával együttműködve, egy éven belül dolgozza ki a hosszabb távú külpolitikai stratégiát, ám az idei nyáron még nem sok jele volt annak, hogy ez a munka befejeződött volna. Újabb és újabb határidők múltak el; eredetileg a parlament még az év végén rendkívüli politikai vitanapon tárgyalta volna meg ezt a stratégiát, ám az év végi - a napilapok és egy-két hetilap szívességéből mímel - szakmai vitájából az derült ki, hogy ez az anyag olyan kérdésekkel

nem fog érdemben foglalatostkodni, amelyek egy leendő külpolitika érdemi/tartalmi alapkérdéseikhez tartoznának. Az év utolsó napilapjaiban megjelent külpolitikai összegző írásokban a legtekintélyesebb szakírók már meg sem említették e vita hosszadalmas késedelmét és befejezetlenségét... Ez a hiány mindennél árulkodóbb mozzanat. Annál inkább tettek megjegyzéseket a magyar külpolitika sodródó jellegéről és szembetűnő koncepciótlanságáról. A miniszterelnök e tárgykörben elhangzó – meglehetősen szűkszavú – megjegyzéseiből azt lehet kivenni, hogy ő egy újonnan megkonstruált, nyitott és offenzív külgazdaság-politika részeként képzelne el kormányának külpolitikáját. S ezt a képet erősítette meg - már az új évben – maga a külügyminiszter is, amikor a Figyelő c. hetilapban zajlott többhetes szakmai vita lezárására hivatott cikkében ki is mondja: „A stratégia megnevezése természetesen szándékosan külkapcsolati és nem külpolitikai. Tudomásul kell vennünk, hogy ma már nem lehet a gazdaságpolitikától, környezetpolitikától, migrációs és számos más politikától független külpolitikát művelni, másrészt, hogy a nemzetközi kapcsolatrendszer lényegesen többszereplős, mint a kormány, vagy akár az államfő és az Országgyűlés érintkezései...” (Göncz Kinga: Kishitűség helyett. Figyelő, 2008. jan.10.)

Szándékosan idéztük a teljes gondolatmenetet, mert bizonyos értelemben nemcsak a külpolitikai stratégia hiányosságait illetően árulkodó ez a felfogás, hanem az egész kormányzati tevékenységre nézve is. A végiggondolt, a hosszabb távok teendőit stabil keretek közé foglaló kormányzati elképzelések hiányosságait egyfajta pragmatikus hetykeség foglalta el, amely igyekszik erényt kovácsolni e megfontolások figyelmen kívül maradásából. S ez nemcsak egyfajta elméleti igénytelenség, hanem érdekes csapda is, mert maga a kormányfő egyébként meg van győződve önmaga kivételes jellegű elméleti felkészültségéről, páratlan teoretikus adottságairól. Korábbi, nagylélegzetű röpiratait, tanulmányoknak szánt összefoglalóit úgy emlegette, mint amelyek révén kivételes helyet foglalna el a rendszerváltás miniszterelnökei között. A probléma az, hogy önmagában az elméleti érdeklődés, a teoretikus kérdések iránti vonzódás távolról sem képes pótolni a kormányzati teendők up to date elméleti megalapozottságát. Magyarán, nem annyira a röpiratok hiánya zavaró, hanem az, ha a kormányzati összetevékenységeknek nincsenek meg a világos és követhető körvonalai. Nem lehet kiváló teoretikusnak s ugyanakkor nagy machinátornak is lenni. Illetve lehet, de a végeredmény meglehetősen kusza lesz. S ezen a ponton kapcsolhatunk vissza a korábbi problémakörre: az energetikai alapkérdések megoldatlanságai mögött nagy valószínűséggel azonosíthatunk hosszabb távon érvényes külpolitikai elképzelés- hiányokat.

*Még egy talány, ami biztosan titkos...*

Az őszei, megszokottnak mondható kormánypárti/ellenzéki küzdelmek érdekes színfoltja volt, ahogyan a koalíció igyekezett minden lehetséges módon megvédeni Laborcz Sándor jelöltségét a nemzetbiztonság élén, s ahogyan az ellenzék meg igyekezett minden lehetséges módon diszkreditálni a személyét. A vita egy pontján már megint a mértékvesztés lett jellemző, képesek voltak vélt külföldi, sőt, Nato-érdekeket is bevonni ebbe a képtelen vitába.

Nem állíthatjuk, hogy a magyar közvéleménynek a politikai változások iránt vonzalmat érző kisebbik része bármit is felfoghatott volna e küzdelmekből. E szolgálatoknak talán éppen a lényegéhez tartozik a diszkrét félhomály, ezért sem volt érthető a rendkívüli heveségű csatározás. S azt sem mondhatjuk, hogy bármelyik oldalról elhangzottak volna olyan érvek, amelyek alkalmasak lettek volna az érdektelen - elsöprő – többség meggyőzésére. Az esetet pusztán azért hozzuk szóba, mert nem független az előző két pontban érintett problémáktól. A külpolitikai polémia az ellenzék/kormánypárt-dimenzióban, pl. egyáltalában nem az alapkérdések hiánya körül zajlott, hanem meglehetősen alacsony nívón a hagyományos orosz-ellenesség aktuális értelmezése körül. A Fidesz igyekezett kormányzati ellenfelét az újraéledő orosz nagyhatalmi érdekek kiszolgálójaként bemutatni, a kormányzati oldalon pedig a Fidesz orosz-fóbiáját látták visszaigazolva. Ebben a keretben a már említett Laborcz Sándor tényleges alkalmasságának érdemi megítéléséről szó sem lehet. Nem is volt. Ehelyett egykori szovjet kapcsolatainak megtárgyalása vált fontossá. (Némi gúnnyal azt is mondhatnánk, szinte kézzelfogható közelséggé vált a lengyel példa követhetősége: majd az lesz a legfontosabb kritérium, hogy a közéletben kit milyen fokon lehet orosz-ügynökséggel gyanúsítani.)

*Elpárolgó köztisztasági csomag*

Október első két hete még attól volt hangos, ahogyan a miniszterelnök nekiveselkedett a magyar közvélemény megtisztításának. Volt itt minden, képviselői jövedelmek megzabolázása, pártkasszák átláthatósága, kampányköltségek megfegyelmezése, összeférhetetlenségek szigorítása stb. Az első zavarodott reakciók után pedig nem habozott beigérni GYF az újabb népszavazási kezdeményezést, most már az általa megálmodottat. A nagy-nagy csatazajjal elindított októberi akciósorozat épp olyan gyorsasággal múlt el, mint az önmagát népnek kinevezők újabb októberi forradalom-igénye.... meglehet, e kettő össze is

függött. Az egyik kimúlása törvényszerűen hozta magával a másik elfelejtődését. Vagy mégsem? Mindenestre az év utolsó két hónapjának közéleti/politikai tematikájából hihetetlen sebességgel tűnt el a miniszterelnöki köztisztasági csomagterv.

Az év végén a Mozgó Világ 2007/12. számában GYF adott egy szokatlanul terjedelmes – 18 oldalas - interjút Rádai Eszternek, amelyben megpróbálta aprólékosan mérlegre tenni a 2007-es év kormányzati összteljesítményét. Ebben az interjúban kb. a tizenötödik oldal környékén jön szóba ez a közéleti csomagterv, s ebben a szövegrészben arra utal, hogy nem tett le népszavazási ötletéről, s csak annyit tudhatunk meg az egész köztisztasági csomagról, hogy a benne lévő reformtervek a Fidesz ellenállása miatt buktak el - egyelőre. A javaslat hirtelen megszületésére magyarázatot ebben az interjúban ugyanúgy nem kapunk, mint ahogyan a nagy sebességgel történő megfélemezés tényére sem. (Gyurcsány Ferenc: A népszerűségnek sok gazdája van, a nehézségeknek kevesebb... Mozgó Világ, 2007/12.)

### *Kudarok körvonalai*

Az év utolsó heteiben három, eredetileg egymással semmilyen módon össze nem függő nagyberuházás sorsa vált több mint kérdésessé. A négyes metró talán a legkevesebb meglepetést okozza, miután ez a terv eleve rossz csillagzat alatt született. (A sajtó decemberben megpróbálta összeszedni az elmúlt tizenöt év főpolgármesteri ígéreteit: mikor, milyen fázisban lesz majd kész, és mennyibe kerül majd... Nem volt könnyű feladat.) Ezúttal éppen a projekt a legvitathatóbb. Legkevésbé megvalósítható elmei kerültek veszélybe, még hozzá többféle módon is. Részben azért, mert a kormány nem mutatkozik túlzottan készségesnek a nagy-nagy hiányossággal elkészült elképzelések feltételek nélküli finanszírozására. Érthető okokból. Részben azért, mert mind kevésbé látszik reálisnak az uniós fejlesztési pénzekből finanszírozni a kellően meg nem indokolt részleteket. Márpedig - úgy tűnik - a fővárosi vezetés előre készpénznek vette olyan uniós pénzek felhasználhatóságát, amelyekért korántsem dolgoztak meg. További részleteket mellőzve, még arra utalnánk, hogy a háttérben jól kivehetőek az SZDSZ-MSZP- klientúraháború jelei, ezért nagyon nehéz az egyes konkrét kérdésekben megérteni, hogy tulajdonképpen kinek is van igaza.

A mindinkább nyilvánvaló pécsi kudarc ezzel szemben tisztán belső szocialista produktum, Toller László kiesésével láthatóan nincs komoly gazdája a város kivételes esélye realizálásának. S a kulturális főváros-státusz egyelőre áldozatául esik a helybeliek nevetséges, bár drámai végkifejlettel járó küzdelmének. Két évvel a cím megszerzése után semmiféle érdemi beruházó tevékenység nem zajlik, csak a kölcsönös vádaskodások és betartások végtelen sorozata. A kirajzolódó kudarcból azonban a kormány mindenképpen ki fogja venni a részét. Részben azért, amiért egyértelműen Pécs mellett lobbiztak annak idején, részben azért, amiért ilyen hosszú ideje nem képesek kívülről hatékonyan beleavatkozni ebbe a mind szomorúbb kudarc-folyamatba.

A harmadik kudarc-történet meglehetősen nagy sebességgel jutott el a végkifejletéhez. Nyáron még csak szűkebb szakmai körök pusmogtak arról, hogy a kormányzati negyed nem lehet azzal a gyorsassággal felépíteni, ahogyan azt a megrendelők megálmodták. Ősszel már nyílt viták törtek ki az egyes érintett önkormányzati szintek és a kormány megbízottak között. A kiszemelt és korábban jelentkezett kivitelezők sorra visszatáncoltak, majd a kormányzati negyed ügye bekerült az aktuális – és az év végén több forrásból is táplált – koalíciós huzavonák közé. Innét már nem volt visszaút. Ráadásul az ellenzék az első pillanatoktól kezdve beépítette támadásai közepébe ezt a projektet, mondván, hogy az a kormány, amelyik vizitdíjjal sanyargatja a népét, ugyanakkor nem áll magának luxusnegyed építtetni. Talán nem tévedünk, ha megkockáztatjuk, hogy ez az utóbbi – a permanens ellenzéki támadás – is hozzájárult ahhoz, hogy folyamatosan nem számított a körültekintő, a realitásokkal is számot vető kalkuláció. Az év végén már sejteni lehetett, hogy csak a terv törlésének módján folyhat valami maszatolás. De...ez is olyan jellemző.... A kormányfő szabadságon volt Bulgáriában, a többiek nem mertek sem igent, sem pedig nemet mondani, a lehetséges kivitelezők sorban visszaléptek, s nem volt, aki nyíltan bevallotta volna a kudarcot. Ehelyett jött a soros hülyítés: még fontolgatunk, holnapután döntünk... holnapután pedig arról döntünk, hogy majd január közepén döntünk... miközben már senki nem hisz el egyetlen szót sem az egészről...

Végre megjön a miniszterelnök, aki valószínűleg felfogta az egész történet kontraproduktív mivoltát, s azt is, hogy minden nap késlekedés a nevetségessé válás mértékét növeli. Így megszületett a nem kevésbé nevetséges meghátrálás, a felelősség elvállalása helyett a másokra való mutogatással történő operálás... Mintha bárki is erőszakkal kényszerítette volna a GYF-kormányt ennek a tervnek az erőltetésére. A befejezés bohózata és álságossága méltó volt az egész projekt előtörténetéhez.

E sorok írásakor még túl frissek a befejezés momentumai, ezért nem tudjuk lemérni a tényleges visszhangot. Mégis, meg merjük kockáztatni, ez az elvetélt terv a GYF-kormány nagytakarásának, meggondolatlanságának a szimbóluma lesz – akár akarta ezt a kormány, akár nem.

#### 4. Néhány hipotézis

Az év utolsó hónapjainak kormányzati mérlege nagyjából hasonló képet mutat az eddigi másfél év teljesítményével. Ez a mérleg meglehetősen ellentmondásos folyamatok zűrzavaros elegyévé áll össze.

Egyfelől elkönnyelhető kormányzati sikerként az a könnyörtelen megszorító politika, melynek következtében sikerült megállítani a drámai méreteket öltött eladósodást, s másfél év alatt a felére csökkenteni. A megszorításokkal párhuzamosan, nagy–nagy kanyarulatokkal, de elkezdődtek jelentékeny reformok is, elsősorban az egészségügy terén. A már emlegetett miniszterelnöki interjúban GYF önmagának igencsak pozitív bizonyítványt állított ki. Szerinte az egészségügy mellett a felsőoktatás, a közigazgatás átalakítása sikeresen elkezdődött és jó pályára álltak ezek az alrendszerek, most már csak a finomhangolás lenne hátra. A szöveg egészéből azonban az derül ki, hogy arra a legbüszkébb: a társadalmi mentalitás, a „kultúraváltás” terén értek el – szerinte – történelmi jelentőségű áttörést. (Az év végi sajtóban megjelent – nem túl nagyszámú – gazdasági jellegű elemzések lényegében elismerik a kormányzati tevékenység költségvetési viszonyokat sikerrel stabilizáló mivoltát, valamint azt is, hogy lassanként megteremtődnek egy új növekedési pálya alapjai. Azt azonban még ezek az elismerő elemzések is szóvá teszik, hogy a jövő távolról sem látszik annyira egyértelműen biztatónak, mint ahogyan a kormányzat szeret erről beszélni. (Lásd: Várhegyi Éva: „Erőgyűjtés és kiváras” Népszabadság, 2007. dec. 31. és Petschnig Mária Zita: „Pályát váltó magyar gazdaság”. Kritika, 2008. jan.)

Másfelől ugyanezek az eredmények egészen eltérő szemszögből is értékelhetőek. Kritikusai szerint éppenséggel a reformokkal lennének a bajok, mert az egész változtatási dühöt körülengi valamiféle aufklerista eltökéltség, a miniszterelnök meg van győződve önmaga kivételes történelmi küldetéséről, és roppantul kevés hajlandóságot mutat az eddigi sikereit ért kritikák megszívlelésére. A kormányzati erőfeszítéseket bizalmatlan légkör veszi

körül, a hitelvesztésnek pedig részben oka, részben már következménye is a sok-sok kapkodás és a kaotikus viszonyok mindinkább látható terjedése. (Tölgyessy Péter egy terjedelmes januári interjújában aprólékosan elemzi ezt a jozefinista reformdühöt, azt állapítja meg, hogy GYF nem tudott jól sáfárkodnia a választások nyomán megkapott, kivételes történelmi esélyeivel, hanem „a nagy civilizátor szerepében tetszelegve eljátszotta a tényleges változásokhoz szükséges társadalmi támogatás háttérét. Nyugatot akar igencsak keleti eszközökkel bevezetni. A miniszterelnök, ahol csak teheti, centralizál. Igyekszik minden hatalmat lehetőleg egyetlen kézben összefogni.” In: Kritika, 2008. január. „*Elmúlt a felvilágosult paternalizmus ideje*” – Tölgyessy Péterrel beszélget Csuha Ildikó. Lengyel László év elejei nagyesszéjében nagyjából hasonló következtetésekre jutva tartja teljes kudarcnak GYF eddigi kormányfői tevékenységét. „*Tájkép csata előtt*” Népszabadság, 2008.jan. 4.)

*A körvonalazott ellentmondásokat szem előtt tartva megkíséreljük a kormányzati tevékenység néhány olyan vonásának összegzését, amelyek nemcsak az év utolsó hónapjait, hanem a ciklus eddigi másfél évét is mindinkább jellemezni látszanak.*

- A kormányzati munka pr-központúsága

Talán még a sikeresen folytatott kampány időszakából maradt meg az az örökség, melynek alapján a kulcsszereplők túlzott jelentőséget tulajdonítanak egyes lépéseik mediatisálásának. Mintha úgy vélnék, az egyes lépések, döntések kellő média-tálalása már önmagában a sikeres kormányzás nélkülözhetetlen kelléke, s ez az aránytévesztés magával húzza a kormányzati munka súlypontját is. Szinte kiirthatatlanná vált mára az a vakhit, miszerint a kellő média-tálalással bármiféle probléma megoldható, avagy a problémák elsősorú megoldását maga a média-megjelenítés jelenti. Ebből az aránytévesztésből jónéhány egyéb gond fakad, ennek a későbbiekben komoly szervezeti, döntéshozatali és a politikai ügyek tartalmi-lényegi metszeteit befolyásoló negatív következményei lesznek. Meg már vannak, ma is. (Csak ilyen deformáció közepette fordulhat elő az a malőr, ahogyan intézték az év elején a szóvivő-pótlást, s ahogyan hónapokig tartott a megfelelő személy kitermelése...)

*- A kormányzati munka túlzott koncentrálódása GYF-re*

A rendszerváltás egészét végigkíséri az a probléma, hogy a miniszterelnök személyes szerepe, súlya ebben a szervezetben aránytalanul fontossá válik. Akadtak paciensek, akik ezt természetesnek tartva, igyekeztek minimalizálni ezt a körülményt. S akadtak olyanok is, akik előbb-utóbb elhitték magukról, hogy ebben az országban minden létező, kisebb és nagyobb probléma megoldása kizárólag rajtuk múlik. GYF eddigi tevékenysége inkább ez utóbbi irányba leng ki. Az utóbbi idők interjúiban most már az újságírók is rendre rákérdeznek erre a jelenségre, ő viszont általában értetlenkedve, vagy hosszadalmas magyarázatokba bonyolódva igyekszik nem komolyan venni ezt a nehézséget. (Jó példa erre a már említett Mozgó Világbeli beszélgetése is.)

A gond talán nem is ez a kivételes pozíciót kitermelő, különleges szereplési kényszer. Hanem ennek egy kikerülhetetlen velejárója: mégpedig az, hogy a miniszterelnök oly mértékben kerül a nyilvánosság megsemmisítően erős fényébe, hogy minden elképzelhető jó és rossz tulajdonsága, egyébként talán ezredrangú vonása is mértéktelenül felnagyítódik, és transzparenssé válik olyankor is, amikor ennek csak a kárát lehet látni. GYF-nek is van számos olyan vonása, amelynek egyébként a mindennapi életben nem lenne különösebb jelentősége, ám a folyamatos szereplési kényszer, a rendszer egészének megjelenítésével megterhelt szituációk tömegében rengeteg fölös bonyodalmat vált ki. GYF. alkatilag egyébként is hajlamos arra, hogy olyankor is feltétlenül rendelkezzen határozott véleménnyel, amikor az adott kérdésről nagyon kevés az érdemi ismerte. Ez a mindennapi életben viszonylag könnyen korrigálható gond. GYF. viszont imád szerepelni, nagyon kommunikatív, és láthatóan többször nincsen tudatában annak, hogy egy-egy megjegyzése, véleménye akár politikai döntésnek, állásfoglalásnak is tekinthető. Még akkor is, ha nem ennek szánta.

*- Illúziókeltés és a deklarációk hátulütői*

Az említett körülmények egyik összjátéka rendre az, hogy GYF nyilvános szereplései során kényszeresen szeretné megjeleníteni azokat a sikereket is, amelyek a legtöbbször még csak az ő fejében léteznek. Ez a víziókkal megáldott emberek esetében természetes vonás, ám egy olyan kormányfőnél, aki eleve a sikeresség ethoszában létezik, meglehetősen fura következményeket is produkáló ellentmondás. Például azzal jár, hogy a mindennapi gondokat szívesen hanyagolja a leendő nagyszerű eredmények tükrében. Ezt az elvont okoskodást szépen ki lehetne mutatni nagyban, a Nemzeti Fejlesztési tervhez való viszonyulásában



éppúgy, mint az elvetélt kormányzati negyedhez fűzött álmok kapcsán - kicsiben. Az előzetes deklarációkat GYF az adott pillanatban hihetetlen energiákkal tudja képviselni, s minden érintettel képes elhíttetni, hogy számára annál az ügynél fontosabb kérdés nincs a világon. S mindez igaz is – az adott szituációban. Holnap azonban egy újabb szituáció lelkes részese, kitalálója és megoldója lesz, s akkor meg azt fogja százszázalékos erőbedobással képviselni. A következő ügyig.

*- Az apparátusi munkához való ambivalens viszonyulás*

A messianisztikus ízü közszereplésnek nélkülözhetetlen velejárója a szakapparátusok, a döntési folyamatokban részvevő bürokráciák iránti bizalmatlanság. Nem arról van tehát szó, mintha a miniszterelnöki hivatalok osztályain elfelejtettek volna dolgozni, nem tudnák a saját munkájuk elemi-szakmai kritériumait. Hanem inkább arról, hogy ebben a döntési szerkezetben, amely eleve fölfelé dől és torzul, csak az olyan előkészületeknek van esélyük sikerre jutni, amelyek valamilyen véletlen folytán találkoznak az aktuális kormányfői ízlés és látásmód paramétereivel. Ha nem, akkor könnyen elképzelhetően fölöslegesen dolgoztak egész kormányzati döntés-előkészítő részlegek. A probléma nem lebecsülhető, nagyon is fontos. A hagyományos kormányzati/felső bürokrácia bármilyen színvonalasan is végzi a munkáját, a munka jellegéből adódóan nehezen elképzelhetően reformpárti, mert ez azt jelentené, hogy a legtöbbször a saját munkafeltételeit kellene rombolnia. Ezt önként aligha teheti, viszont nagyon alkalmas bármilyen ügymenet szakszerű lelassítására. Ezért a messianisztikus vezető kibékíthetetlen konfliktusban él saját apparátusaival, s a legtöbbször kívülről azt sem lehet egyértelműen megállapítani, hogy melyik félnek is van inkább igazsága.

*- Diszfunkcionális következmények és képmutató viszonyok*

A felsorolt, egyenként nem túlzottan lényeges, jobbára szociálpszichológiai jellegű jellegzetességek idővel olyan szervezeti viselkedésekké állnak össze, amelyeket úgy, abban a formában senki nem akart, mindenki elvetné - s mégis uralkodóvá tudnak válni. Ha időben tudatosodnának e veszélyek, akkor talán nagy erővel törekednének a korrekcióikra. Ám, ezekről a viszonyokról a kormányzati hierarchiákban sohasem szokás őszintén beszélni, mert a hierarchiában való érintkezés/elemi kommunikáció éppenséggel azt az őszinteséget zárja ki, ami ehhez az önreflexióhoz feltétlenül szükséges lenne. A kormányfőt – ha erre nem képes

elégge figyelni, akkor előbb/utóbb csak azok fogják körülvenni, akik minden egyes lépésével egyetértenek, akiről úgy érzi, hogy politikai támaszt is jelentenek neki a nehéz időkben.... Már pedig - nehéz idők vannak... Bármerre jár, kifütyülik, a parlamentben egyetlen jó szót sem kap, az újságírók örökké csak akadékoskodnak, sohasem azt kérdezik, amire ő szeretne válaszolni. A tagadhatatlan sikereknek is sokkal pozitívabb visszhangja van külföldön, mint itthon. Egy idő után minden nyuggá válik, ami nem mozdítja elő a várva várt sikereket. Az ember például meg van győződve arról, hogy politikai riválisához képest alapvetően parlament- és törvénytisztelő, és észre sem veszi, amikor mindennapi munkájába eleve bekalkulálja a parlamenttel kapcsolatos bizalmatlanságot és csak azon képes gondolkodni: vajon melyik az a legrövidebb, leghatékonyabb út, ahogyan a saját frakció torkán lenyomhatja a legkedvezőtlenebb döntéseket? S eljön az az idő, amikor már mindenki átlát a titkosnak szánt megoldásokon, de csak azért nem lázadnak ellene, mert nekik sincs jobb ötletük, s nem azért nem, mert egyetértenének a javaslataival. Ezt a velejéig őszintétlen viszonyt ezen a későőszön a szocialista frakció első osztályúan begyakorolta, csak az a kérdés, hogy a mögötte meghúzódo törékeny egyensúlyt ki és mi fogja tartósan megteremteni. És – meddig?

x x x x x

Nagy vonalakban öt olyan vonást körvonalaztunk, amelynek kitapintható, szembetűnő mivolta ennek az évnek a végén már a szűkebb politikai környezetben (frakció, pártelit, politikai holdudvar stb.) mindennapos szóbeszéd tárgyává vált, de - nem törte még át olyan erővel a nyilvánosság falait, hogy a szélesebb közvélemény előtt is naponta lenne megvitatott fejlemény. Az a véleményünk, hogy e tekintetben a kormányfő, a kormány, s a szűkebb uralkodói csoport válaszút elé érkezett. A felsorolt hiányosságok, torzulások valamennyien olyan jellegűek, hogy kellő figyelemmel viszonylag eredményesen kiküszöbölhetőek, lehet rajtuk eredménnyel módosítani. Ám ha – mint szokás – olyan semmiségeknek tekintik őket, amelyek a „reformlendületű munka” hevében szükségszerűen termelődnek ki, s nagy-nagy elnézéssel viszonyulnak hozzájuk, akkor előbb-utóbb belülről verik szét a mindennapi kormányzás alapvető feltételit. S a következményekről maguk a leginkább érintettek fognak utolsóként értesülni.

## **IV. Egyéb politikai feltételek és körülmények alakulása**

Az év utolsó nyolc-tíz hetében a sok-sok esemény közül öt olyan momentumot kell kiemelnünk, amely ugyan nem áll egymással közvetlen kapcsolatban, de az általa megjelenített politikai tartalmak meglehetősen sokat mondóak – nemcsak az év végére, de az év egészére nézve is.

### **1. A népszavazási saga újabb fejezetei**

A sikeres aláírásgyűjtési akció azt sejtette, hogy még az év vége előtt a Fidesz kezdeményezése eljuthat abba a fázisba, ahol már a parlament végleges áldását adhatja a leendő szavazás napjára, és nem marad más teendő, mint az, hogy az Elnök kitűzze ezt a várva-várt napot. Ám a kormányfői kezdeményezés belezavart a viszonylag most már jól modellezhető üzemmenetbe. A szakírók azon része, akik eleddig a Fideszt megállás nélkül bírálták a népszavazási populizmus miatt, ezúttal zavarban érezhették magukat. Vagy ki kellett terjeszteniük bírálatukat a kormányfő kezdeményezésére is, vagy pedig be kellett – volna – bizonyítaniuk, hogy a baloldalon egészen mást jelent ugyanaz, mint amit a jobboldalon vitattak. A másik oldalon sem voltak kisebb jelentőségű dilemma előtt... (Igaz, e problémát megoldottnak vélték jó ideig azzal, hogy GYF-et az eredeti ötlet elorozásával vádolták.)

A szokásos közjogi, kötelező eljárási kérdések megint kiegészültek a teoretikus vitákkal, sőt! Minden korábbinál színvonalasabb eszmecsere kezdődött a napi- és hetilapok hasábjain. Ezekben a szerzők a legtöbbször messze tovább jutottak a napi népszavazási civakodásokban történő állásfoglalások – nem túl felemelő – horizontján. Megalapozott, jól felépített és érvelt vitairatok tömege született meg november eleje és december vége között; a hazai politikai gondolkodás olyan prominensei szólaltak meg, mint pl. Kis János, Gombár Csaba, Körösnéyi András, Fricz Tamás, Csizmadia Ervin, s még folytathatnánk a sort hosszasan. E vitairatokban már régen nem csak az éppen futó népszavazásról esett szó, hanem

- a közvetlen és a képviseleti demokrácia hazai állapotáról,
- alkotmányos berendezkedésünk korlátairól,
- a hatalom-megosztás hazai rendjéről,
- a parlamenti mulasztások szisztémájáról,
- a kormányzati felelősség garanciáiról stb.

Némi iróniával azt állíthatnánk, hogy ez az ősz, továbbá a népszavazási váltóláz kifejezetten jót tett a hazai politikai gondolkodás színvonalának, s tágabban nézve a szélesebb közönség állampolgári iskolázásának, mert a lehető legszélesebb nyilvánosság előtt kezdődött el a csaknem húszéves hatalmi berendezkedés, alkotmányos rend érdemi, sokszempontú megvitatása.

Maga a fideszes kezdeményezés egyébként a – már többször is megemlített — december 17-ei parlamenti ülésnapon révbe ért. Januárban annyit biztosan mondhatunk, hogy: **2008 legnagyobb belpolitikai eseménye a várható népszavazás és a körülötte zajló kampány lesz, s egyelőre úgy tűnik, hogy a tavasz derekán minden egyéb folyamatot háttérbe fog szorítani a körülötte várható kétpárti küzdelem.**

## 2. Megszületett a Fidesz programja

December 8-án a Fidesz vezetői bemutatták a sajtónak pártjuk új programját, amelyet *Erős Magyarország*-névvel láttak el. A Fidesz hívei ezek után hetekig a program újdonságait, modern jellegét, nyitottságát és európaiságát elemezték. A politikai ellenfelek már sokkal több vitatnivalót találtak benne, s ők is hetekig számlálgatták kifogásaikat.

Nem volt hiány szakmaibb jellegű reakciókban sem. Nézzük a legfontosabb érveket. Az mind a bírálóknak, mind az elfogulatlanabb elemzőknek feltűnt, hogy ez a program nagyon határozottan visszavett abból a harcias, konfliktuskereső hangvételtől, ami ezt a pártot az elmúlt öt-hat évben nagyon is jellemezte. A szöveg meglehetősen határozott nyitást képvisel a hagyományos baloldal felé, soha korábban a Fidesz nem képviselte ilyen egyértelműséggel az esélyegyenlőség, a vesztesek nézőpontját. Nem állt ki ennyire a hagyományos érdekképviseltek fontossága mellett; némi túlzással emlegették sokan, hogy ez a program olyannyira középre húz, hogy bármely politikai erő nyugodtan aláírhatná és magáénak vallhatná. Az pedig szinte mindenkinek feltűnt, hogy a 2006-os kampányban

hangoztatott és oly sokak által szóvá tett ígértek nagy része ebben a programban egyáltalán nem szerepelt.

A kritikusok viszont szóvá tették, hogy ebben a nagyvonalú és szép jövőt ígérő elképzelés-rendszerben szinte alig vannak konkrétumok, számok pedig legfeljebb csak az oldalakat jelzik a lap alján. A program a jelenlegi magyar gazdasági/társadalmi helyzetet zárójelek közé teszi, s ezért nem tudhatjuk, hogy a mostani gondok megoldásához hogyan viszonyulna a párt. Ez már csak azért is érdekes, mert Orbán Viktor - éppen a program megjelentetéséhez kötve - azt mondja, hogy a Fidesz akár már holnap készen áll a kormányzás átvételére. Hallgatólagosan arra lehet következtetni, hogy a Fidesz tulajdonképpen készpénznek veszi a jelenlegi válságkezelési időszak eredményességét – abban az értelemben, hogy a 2010 utáni időszakban e feladatokkal már nem kell bíbelődniük. Mindebből viszont az is következik, hogy nem számolnak ma már a kormány gyors és idő előtti megbukásával/megbuktatásával, azzal viszont igen, hogy e válságkezelési periódus mindenképpen felmorzsolja a koalíció támogatottságát.

### **3. Schengen**

Elérkezett a várva várt pillanat. Magyarország és négy szomszédja között megszűntek a határok, még a formális határellenőrzés is. Nagy volt az ünneplés, az uniós csatlakozásnak végre valami kézzelfogható előnyét is lehetett emlegetni, olyasmit, amit az utca embere a maga mindennapi életében is átélhet. A politikai osztály nem is hagyta ki ezt az alkalmat, nagyszabású ünnepeket tartottak minden erre alkalmas helyszínen. Az ünnepben némi zavaró momentum volt, ahogyan némely szomszéd településen – nem törődve a történelmi fennkölséggel – azonnal megpróbáltak egyéb, nem feltétlenül durva korlátozásokat, akadályokat életbe léptetni, nehogy elbizzuk magunkat, nehogy azt higgyük, tényleg megszűnnek a határok. E zavarodottságok nagy valószínűséggel alkalmi jellegűek, és a lényeg mégis csak az marad, hogy az elmúlt évszázadok legerősebb hatalmi szimbóluma, a határok közé zárttság kézzelfoghatóan átadja helyét a sokkal szélesebb keretek közötti létezésnek.

Maga az egész ünnepség-sorozat arra is kedvező alkalmat teremtett, hogy újból átgondolhassuk az 1989 után megtett csaknem két évtizednyi változás értelmét. Ez a kollektív öröm azonban elmaradt. Talán azért, mert amit tényleg ennek a két évtizednek köszönhetünk, az mára már mind-mind a napi életünk természetes részévé vált, ezért nincs mit ünnepelni

rajta. Talán azért, mert a két évtized csalódásai, új kihívásai, a nem várt, kellemetlen meglepetések, az elvesztett illúziók elhomályosítják előlünk még azt is, amit egyébként nagyon is élesen kellene látnunk: a múlt és a jelen közötti tagadhatatlan minőségi különbségeket. Magyarország népe 2007 végére olyan kedvetlenné, reményt vesztetté, apatikussá vált, hogy már akkor sem képes ünnepelni, amikor erre minden oka meg lenne...

#### **4. Év végi mérlegek**

Az év utolsó napjaiban, valamint az új év első hetében tucatszám szoktak megjelenni a legkülönbébb színvonalú éves értékelő írások. Komolyabb lapoknál mindezt körültekintő szerkesztői munka előzi meg, ezért az évvégi, átfogó elemzések a későbbiekben ama kitüntetett források közé tartoznak, amelyekből sok-sok év múltán is viszonylag megbízhatóan lehet rekonstruálni az adott időszak önképét, hangulatát.

Nem volt ez másként 2007 karácsonya környékén sem. Az évvégi, többnyire dupla-terjedelmű napi- és hetilapszámokban összesen mintegy harmincöt-negyven figyelemre méltó, átfogó jellegűnek tekinthető írás jelent meg, reprezentálva a politikai értékvilág teljes spektrumát.

A jobboldal felé húzó elemzések alapján véve elveszett évnek látták 2007-et, olyan időnek, amikor a kormányzat tovább folytatta a nép sanyargatását, ám hozzá nem értése, tehetetlensége miatt a beígért és elkezdett reformokból sem lett semmi sem.

Baloldali alaphangulatú írások is elismerték a reformok szétszakadozottságát, s azt is, hogy a kormány eme törekvéseiben mind kevésbé számíthat társadalmi támogatásra, ám ezt a jelenséget mindenekelőtt a jobboldal eltökélt akadályozó erőfeszítései következményének tartják.

A szakszerűbb igényekkel fellépő elemzők is úgy vélték, hogy az elmúlt évben gyarapodott az elszalasztott, kihagyott lehetőségek hosszú-hosszú listája, a magyar átmenet megint veszített egy évet. S nemcsak a makro-gazdasági adatok vallanak arról, hogy térségünkben is a legkevésbé vonzó, mindinkább érdektelenné váló országok közé csúszunk vissza, hanem számos egyéb, a közállapotokat és hangulati tényezőket magában foglaló összetevő is. Mintha még mindig a 2006-os fejtelkenedés kényszerű foglyai lennénk.

A finomabb részletek szemügyre vételére is törekvő elemzések ugyan sorra felvetették a körvonalazódó konszolidáció jeleit, de nem voltak teljesen meggyőződve arról, hogy tulajdonképpen minek a konszolidációja is zajlik. A többség ugyanis arra hajlik, hogy 2007 lényegében megerősítette, bebetonozta a több éve tartó szembenállás, frontszerű mentalitás dominanciáját, s ennek hosszabb távú konszolidációja a legkevésbé sem lenne kívánatos. Nem véletlen, hogy a politikai paletta minden hangsúlyosabb pontjáról a párbeszéd-készségek fontosságát hangsúlyozták a leginkább.

Egymástól olyannyira távol lévő politikai gondolkodók, mint pl. Láncki András, Kis János, vagy Lengyel László egyaránt a két oldal közötti folyamatos párbeszéd hiányát, illetve ennek jövőbeni megteremtésének szükségességét hangsúlyozták, mint az elmúlt év egyik alapvető tanulságát. Eme elemzéseknek azonban volt még egy olyan közös mozzanata is, amely talán megérdemli, hogy röviden, önálló pontban összegezzük a lényegét.

## **5. Harmadik erőre várva**

Az év utolsó három hónapjában mind nagyobb figyelmet kaptak azok a találgatások, amelyek arra a széles körben megtárgyalt közvélemény-kutatási eredményre támaszkodtak, miszerint a választók egyre nagyobb csoportjai várnak valami olyan harmadik politikai erő megjelenésére, amely képes lenne áthidalni a reflexessé vált szembenállás sehová nem vezető állapotait. Abban már nagyon is megoszlik az elemzők véleménye, hogy ez a harmadik erő honnét jönne, mit képviselne, s hogyan viszonyulhatna a két nagy, szembenálló tábor jelenlegi mondanivalójához?

Vannak, akik a jelenlegi kispártok megújulásától várnának gyökeres fordulatot, ezen belül is az MDF további megerősödésére számítanak. (Kevésbé hangosan, de ennek a változatnak megtalálható az SZDSZ-es variánsa is.) A többség azonban kívülről várja ezt a harmadik erőt. S vannak, akik ezen belül a magyar nagyburzsoázia nyílt színrelépésére számítanak, azután meg vannak, akik a 2006 őszi megismert utcai forrongások letéteményeseire. S van, aki szerint ez az egész harmadik erő-mitológia elsöpörné, magával rántaná az egész magyar átmenet eddigi demokratikus eredményeit, mert a jelenlegi patthelyzetben csakis populista-autoriter erőnek lenne komoly nyeresi esélye. (Kis János

karácsonyi, nagy terjedelmű ÉS-beli esszéje aprólékosan ki is fejti az ilyen jellegű aggályok indokait.)

Nem folytatjuk a találgatások számbavételét, a harmadik erő körüli töprengések ismertetését, *csupán magát a tényt érdemes akként rögzítenünk: 2007 végének mérlegkészítői minden korábbihoz képest többet és alaposabban foglalatostkodtak a jelen politikai felállást meghaladni alkalmas, jövőbeni változatok körvonalazásával. Már maga ez a kitüntetett figyelem is nagyon sokat elmond a magunk mögött hagyott évről, s bizonyos fokig meg is előlegezheti az újév egyik lehetséges alapkérdését is.*

Néhány fontosabb/tanulságosabb évvégi összegző pontos lelőhelye:

- Láncai András: 2007- a leghosszabb év. Heti Válasz. Dec. 20.
- Csurka István: Ellenállás. Magyar Fórum. Dec. 20.
- Bozóki András: Vér, veríték és könnyek. Figyelő. Dec.20.
- Az uniós utolsó hely: Figyelő, szerk.cikk. dec. 20.
- Kis János: Az összetorlódott idő. És. Dec21.
- Kéri László: Az áthárítás éve. Népszabadság. Dec. 31.
- Németh Péter: Én, ő, mi. Népszava, dec. 31.
- 2007 - Lejtmenetben az ország, ébredező civilek. Magyar Nemzet – összeállítás, dec. 31.
- Lengyel László: Tájékozódás előtt. Népszabadság. 2008. jan.5.
- Petschnig Mária Zita: A pályát váltó magyar gazdaság. Kritika, 2008/1.
- Tölgyessy Péter-int. : Elmúlt a felvilágosult paternalizmus ideje. Kritika,2008/1.
- Gyurcsány Ferenc-int. : A népszerűségnek sok gazdája van, a nehézségeknek kevesebb. Mozgó Világ, 2007/12.
- Orbán Viktor-int. Nincs az a sötétség, ami akár egyetlengyertya fényét kioltaná...Magyar nemzet. Dec.24.

Budapest, 2008. január 15.